

Portades de la revista *Ciència* de 1926 i *(Ciència)* de 1980, dues de les publicacions de caràcter científic més emblemàtiques del segle xx.

EL CAS DE LES DUES REVISTES 'CIÈNCIA'

DAVANT L'ADVERSITAT TOTALITÀRIA, LA IMAGINACIÓ CULTURAL

Josep M. Figueres

Un president de govern espanyol, Adolfo Suárez, manifestà el 1976 a *Paris Match* –i ho creia de ben endins, o potser la ignorància era monumental– que no es podia fer física nuclear, o sigui, ciència, en català. La revista no va voler publicar la rèplica dels científics catalans. A Suárez la manifestació li havia sortit espontània. Un sincrotró català? Una formulació matemàtica en català? Manuals de química en català? Inconcebible. Per a qualsevol filòleg o persona culta, i per al conjunt dels catalans, l'afirmació no només era una grolleria de to tavernari, sinó una ridícula inconcebible per a una llengua que fou de les primeres europees a escriure sobre el pensament científic. La reducció desprenia tuf de sectarisme i recordava els orígens totalitaris del president, alt càrrec durant la dictadura franquista. Les mateixes persones en diferents contextos: franquisme i transició, i els dos règims aplegarien a la mateixa fi: minoritzar la llengua catalana i tancar-la a la llar com una curiositat. No feu l'exercici de pensar a l'inrevés. Si els catalans haguessin guanyat guerres i imposessin la seva llengua als castellans tot dient: «el castellà no és apte per a la ciència». Lamentable transició a la democràcia.

Hom prohibia la docència, l'ús públic del català en la religió, l'humor, la cultura i un llarg etcètera. En ciència i pensament, el català va ser interdit pel prestigi que comportava. Tolerat en poesia, negat en l'alta cultura i en la cultura de masses. En presentar a censura Ruiz Calonge els seus *150 anys de pensament català*, li van dir: «¿150? Son muchos años». Era obvi, calia vigilar de prop, si no la cultura catalana s'esvairia dels seus vigilants i faria vida pròpia. «*Con el fusil aún humeante ya vuelven a las andadas*» proclamava Ignacio Agustí arran la reedició de la innòcua literatura de viatges *Recuerdos y bellezas* de Piferré, que, tot i parlar d'Espanya i en castellà, surava lògica, sentit comú, pragmatisme i raó, i, quan tocava parlar de *Cataluña*, hi traspuava el rerepaís.

■ DIVULGAR LA CIÈNCIA EN CATALÀ

La premsa científica en català, doncs, no ha pogut evolucionar segons el mercat. Sense les dictadures i amb l'empenta del noucentisme, rere l'arrancada de la Renaixença, avui *Mente y cerebro* o *Muy interesante* podrien haver estat en català. O potser tindríem les revistes científiques que hi ha en portuguès a Portugal. Fos com fos, la nostra producció hauria estat de bon segur millor que la present sense desmerèixer res...

La premsa catalana, doncs, no ha estat quan ha volgut sinó quan ha pogut. Hi ha hagut premsa científica en català sempre que la llibertat ha estat present. Quan no n'hi ha hagut, simplement no ha existit. Cal pensar que ha estat un enfrontament desigual entre poble i poder: qui vol publicar, o sigui, viure, i qui vol prohibir-ho, o sigui, eliminar. L'oposició a la vida ha estat molt dura i molt llarga. Labor perenne i clàssica, amb constància benedictina, o millor diríem, de dominic, per allò de la Inquisició ignífera. Ho ha demostrat contundentment Francesc Ferrer, i de manera tan exhaustiva

que fa fàstic als catalans haver de veure la poca qualitat democràtica dels veïns centralistes.

Què hi ha hagut, doncs, en català? La parella entre el periodisme i la divulgació científica ha funcionat molt bé. No és casualitat que el primer llibre que publicà el primer diari en català, el *Diari Català* (1889-1881) de Valentí Almirall, sigui el viatge famós de Darwin, i és una raresa en aquells moment publicar-ho. Ho fan amb ganes, tantes com MÈTODE ha tingut en voler recuperar l'*Autobiografia* íntegra del científic anglès.

Jaume Guillamet, fixant-se en el repertori de Torrent-Tasis –els hemerògrafs el citem així com els químics ho fan amb el Babor-Ibarz–, divideix el centenar de publicacions científiques que han aparegut al llarg del XIX i el XX en diversos períodes: naixement i creixement (1878-1923), consolidació (1924-1931), recessió, (1924-1931) i nova expansió (1931-1936). Hauríem

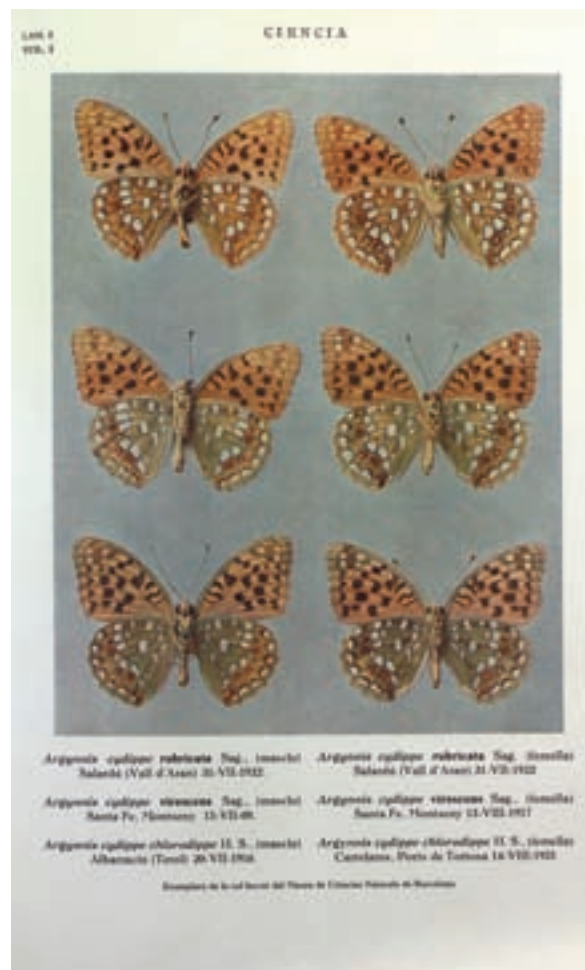
«EN CIÈNCIA I PENSAMENT
EL CATALÀ FOU INTERDIT
PEL PRESTIGI QUE
COMPORTAVA. TOLERAT EN
POESIA, NEGAT EN L'ALTA
CULTURA I EN LA CULTURA
DE MASSES»

d'afegir-hi l'etapa final (1939-1966) amb una nova reculada. Les dictadures centralistes, per definició hostils a la catalanitat, jugaren tan negativament que si en la primera estimulen, per reacció, que aparegui la primera *Ciència*, en la segona no hi ha ni la gosadia d'intentar-ho fora el clos o cleda de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), reservat a la pràctica clandestinitat.

Barcelona, capital editorial, ha tingut cura constant d'experimentar nous productes i noves capçaleres, adreçades a mercats dinàmics. Al llarg del XIX i XX sovintegen publicacions de caràcter científic, tant en català com en castellà, tot i que més d'aquestes últimes. La nòmina és extensa, unes quantes dotzenes en castellà i escasses en català.

En castellà els entrebancs són només els del mercat. S'editen des del moment de l'explosió de la premsa com a eina de difusió de la ciència que es produeix, com a la resta d'Europa, al XIX. En el primer número del *Diario de Barcelona* apareix un article sobre la *substancia*, sobre l'escorbut de mariners embarcats durant molt de temps i sense fruita ni verdura fresca. Explicació de viatges, o sigui, geografia, flora i fauna, geologia i meteorologia i també nous avenços, descobriments, experiments, més enllà. La curiositat dels lectors no se satisfia amb l'exotisme, una narrativa seca i el dibuix fogós habitual a les gasetes del XVI i XVIII. Es demanen respostes lògiques. S'ha de satisfer la curiositat de la societat que, colonialisme força voraç, porta a la metròpoli productes mai no vistos, fossin animals, plantes o humans (per exemple pigmeus) i sobre tot això calien explicacions.

D'altra banda la càrrega subversiva de la ciència era evident. Un gravat francès acolorit mostrava una descàrrega invisible i misteriosa. Era l'electricitat, que feia trontollar el poder estamental: aristocràcia i clergat. El fulletó científic i les revistes monogràfiques excel·lien a Londres i París amb anatomia, natura i la voluntat d'aproximar-se als fenòmens insòlits, des de la teoria cinètica dels gasos fins a l'electromagnetisme, passant per la hipnosi. Científics esdevinguts eficaços vulgaritzadors. La qualitat del resultat i les bones condicions tècniques remeiaven les bones intencions. Lewis Carroll, conegut per la seva *Alicia en el país de les meravelles*, és un dels exemples de científic transmutat en periodista. Fins a l'actualitat, quan els documentals científics –especialment de natura i zoologia– han assolit un protagonisme especial. *Cosmos* (1980), de Carl Sagan, esdevingué el més venut de la història i de llibre passà a ser també el documental més vist. El documental que expliqués el remei definitiu de la sida o que veiés Mart o Júpiter en un muntatge espectacular multiplicaria les audiències de les sèries que ens han

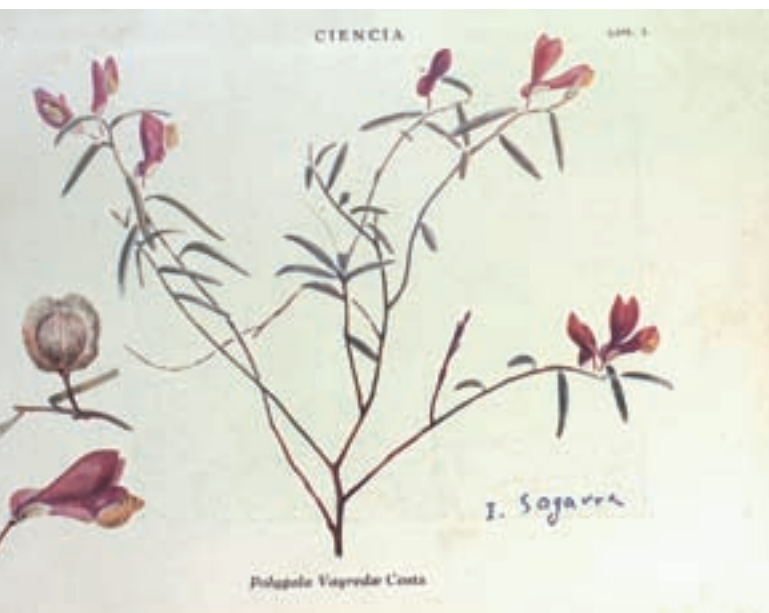

© Ciència. Revista catalana de ciència i tecnologia

«EL PERIODISME ÉS L'INSTRUMENT PER ACOSTAR EL MISTERI DE L'ASTRONOMIA, LA BIOLOGIA, ELS QUARKS O ELS GENS AL CREIXENT PÚBLIC»

acostat al visionat de l'interior del cos humà gràcies a les minicàmeres de televisió.

El periodisme és l'instrument per acostar el misteri de l'astronomia, la biologia, els quarks o els gens al públic creixent. Ho serà amb la imatge i la crònica, sigui de l'Exposició de Filadèlfia amb el seu pavelló il·luminat o dels mapes que van perdre les zones sense acolorir de l'interior dels continents de l'hemisferi sud. De França arriba a Barcelona amb rapidesa, com les revistes de moda o les revistes d'humor, i la legió de publicacions que imiten; de les gasetes del XVII a les il·lustrades –aquestes molt importants– del XIX ho pa-

Dues planes de la revista *Ciència* dels anys vint, on es veuen les seues característiques: un gran interès en la natura i l'ús del color per a la divulgació de la recerca en una combinació d'impacte i qualitat.

lesen. La ciència té un prestigi i els diaris usen el nom derivat d'un invent o d'un aparell tecnològic: *El Telégrafo* o *El Teléfono* en serien mostres des del 1858. Del *Journal de Savants* (mensual el 1724) al *Journal de Médecine, de Chirurgie et de Pharmacie* (1758) hi ha tot un reguitzell de revistes mèdiques i pedagògiques que mostren l'interès del públic per les anomenades arts útils. L'esclat de revistes científiques de la cultura i la ciència humanística –història, literatura, art, antropologia...– no és comparable a les dedicades a la ciència pura –de la medicina a la química–, però la nòmina és ben significativa.

Efectivament, podríem fer arrancar la llista amb revistes mèdiques com *La Ginecologia catalana* (1898-1899) del metge J. Queraltó, que, tot i viure una desena de números, comptà amb la nodrida col·laboració impresa de *L'Avens*. També amb *Arxius de Cirurgia i Malalties Especials de la Dona* (1901) i *Annals de Medicina* (1907), *Revista Mèdica Barcelonesa* o *Medicina Social* (1911 ambdues), *Annals de Ciències Mèdiques*, (1921), etc. Aviat la ciència s'emanciparà –però hi farà estada constant– de les revistes d'alta divulgació, de diaris i setmanaris informatius, i hom podrà desenvolupar la divulgació en tribunes *ad hoc*, en tribunes dedicades només a la ciència. Uns exemples: *Crònica científica* (1878-1892) o bé *Ciència Popular* (1917). Aquesta última va ser una publicació mensual bilingüe tipus magazín amb una heterogeneïtat temàtica que alterna la biografia amb la geologia o la geografia

amb l'aventura. Sembla que va viure només un parell d'anys. Més fortuna tingué el *Butlletí de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona* (1892), que el 1936 encara s'editava regularment, fent aportació de la miscel·lània científica a cavall entre l'alta divulgació, la vulgarització i la recerca.

L'IEC representà una molt notable embranzida per l'empenta de les seccions i les societats filials, que arrancaren noves revistes en una línia ascendent fins avui, quan els títols digitals, i, àdhuc, en anglès, volen ser una porta oberta a la ciència catalana, al costat de les revistes acadèmiques i científiques convencionals. Visitar el web de l'IEC o el de RACO (Revistes Catalanes amb Accés Obert) és un viatge estimulants vers el món del present científic, tanmateix més decantat vers la recerca que vers l'alta divulgació, que resta molt reservada als suplementos dels diaris en castellà. Els anys vint, amb *Monografies mèdiques*, mensual de 72 pàgines dirigit per Jaume Agudé, i *Ciència*, totes dues del 1926, representen la culminació d'un procés iniciat a finals del XIX i ara, en una societat urbana, de masses i amb mitjans de comunicació efervescents, representa un model d'èxit.

■ LA CIÈNCIA DEL 1926: LA NOVETAT

Al llarg del segle XX apareixen així diverses publicacions de caràcter científic. Les més emblemàtiques són les dues revistes *Ciència*, editades en diferents etapes i destacables per la qualitat, tant formal de presentació com de contingut innovador, i perquè es fixaven en la producció del país. Revistes importants amb coincidència en el nom i la temàtica. La primera serà una gran novetat el 1926 i igualment la segona el 1980. Els mitjans de comunicació, contents, se'n fan eco pel significat sobre la cultura i la societat, que es recobra i té veu pròpia, i perquè deixa de ser un simple mercat receptor d'altres publicacions. Ambdues mensuals i amb similitud en la seva cronologia –pocs anys tanmateix, set i vuit respectivament–, les dues revistes *Ciència* moriran per falta de teixit social afí, destruït per les dictadures, que desestructuraren el mercat periodístic i desballestaren la societat catalana i el mercat, dominat pel castellà.

La primera *Ciència. Revista catalana de ciència i tecnologia* (1926-1933), amb 48 pàgines, alternà diverses branques de la ciència i la tècnica amb gèneres periodístics com el reportatge, l'assaig, l'article o la simple nota. S'ocupà de zoologia –Ignasi de Sagarra–; astronomia, amb els cometes –Comas i Solà–; la tècnica d'interès social, com els adobs sintètics... Seguirà fins el 1933, ben dirigida per Ramon Peypoch. Disposà d'una esplèndida nòmina de col·laboradors:

UNA EXPERIÈNCIA INOBLIDABLE ... PER MOLTES RAONS!

Vaig incorporar-me com a responsable de redacció a la revista (*Ciència*) la Pasqua de 1980, poc abans o després de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya. Era llavors professor de matemàtiques en un institut de secundària i havia iniciat una carrera autodidacta en la història de la ciència. Havia coincidit amb Joan Senent-Josa cap al 1975, quan aquest havia de coordinar una gran exposició (*non nata*) sobre la història de la ciència a Catalunya. També coneixia Francesc Solé, físic a la indústria, vinculat a la Secció de Física de la Societat Catalana de Ciències, filial de l'IEC que, el 1986, esdevindria Societat Catalana de Física.

El projecte d'emprendre una nova etapa de la revista *Ciència* em va captivar, tenint en compte que les meves recerques m'havien portat feia poc a estudiar aquesta revista. En aquella època, el projecte semblava molt pertinent, tenint en compte que la ciència i la tecnologia semblaven tenir un paper secundari en la cultura catalana. Joan Senent va redactar l'editorial del número 1, «El nou interès per la ciència». Una constatació, però també una proclama!

El número 1 es va presentar, encara en projecte, el maig del 1980, i va aparèixer amb data de juliol-agost, amb una acollida extraordinària: en pocs mesos es van exhaurir els 10.000 exemplars i s'hi van subscriure unes 1.000 persones. L'èxit inicial, però, contrasta amb la realitat empresarial de la revista: hi havia unes pèrdues impressionants.

Fins al Nadal d'aquell any vam publicar tres números més. Després d'una aturada, el juliol aparegué un número doble (5/6) en una etapa d'aparició regular que, pel que fa a mi, arriba fins a octubre de 1983 amb el número 31. En aquest període, em van encarregar la gerència de la revista, una tasca que vaig assumir, potser irraonablement perquè era un repte gairebé impossible de superar.

La meua experiència a (*Ciència*), però, està plena de satisfaccions. Els promotors de la revista —m'atreveixo a mencionar Joan Senent-Josa, Josep M. Camarasa, Montse Ponsà, Montse Vallmitjana, Adolf Tobeña— van formar un equip de redacció d'un gran dinamisme, que

aconseguí una mobilització sense precedents del món de la recerca. La Generalitat sorgida de les primeres eleccions atorgà una subvenció —prou generosa— a la publicació: com he dit, 1.000 subscriptors i unes vendes importants als quioscs revelaven l'acolliment de la revista. Amb Joan Senent, plantejàrem números monogràfics que, en alguns casos, donaven possibilitat d'ajudes d'entitats directament afectades, com ara la Conselleria de Sanitat, en un número sobre el tabaquisme, o la Diputació de Girona, en un número sobre volcans i terratrèmols a Olot. Ens proposàrem la publicació de contes vinculats a la ciència i la tecnologia. Re-

cordo molt vivament Pere Calders quan vam anar a recollir el seu relat. Igualment inoblidable va ser el contacte amb molts investigadors catalans, que treballaven amb entusiasme i no sempre en les millors condicions. Crec que fou en Joan Senent qui involucrà Enric Satué en el disseny del logotip, de la maqueta i de les portades de la revista. La seva proposta, tot i ser polèmica per a alguns, donà un gran relleu a la publicació, que integrava contingut i continent. L'estudi que Satué feia per a cada portada és un exemple de talent i creativitat.

Des del punt de vista de la història de la ciència, en Joan Senent i jo procuràrem que els nostres interessos no marquessin excessivament la revista, tot i que inclogué la història com un dels seus elements. Podria mencionar l'experiència del número sobre el càncer (núm. 4, desembre de 1980) en el qual proposàrem incloure un article de Francesc Duran Reynals, aparegut el 1928 a l'antiga revista *Ciència*. La sorpresa i recel inicials dels oncòlegs encarregats del monogràfic es convertiren en entusiasme envers una contribució tan fresca i suggerent, tot i els cinquanta anys transcorreguts.

En tres anys de col·laboració, vaig tenir el privilegi de viure en primera línia els batecs d'una comunitat científica llavors en (re)construcció. La situació ha canviat molt, en molts casos per millor, però tinc la impressió que el patrimoni de (*Ciència*) continua buscant hereu.

ANTONI ROCA ROSELL

Professor de Matemàtica Aplicada a la Universitat Politècnica de Catalunya

«EN AQUELLA ÈPOCA,
EL PROJECTE DE
(‘CIÈNCIA’) SEMBLAVA
MOLT PERTINENT, TENINT
EN COMPTE QUE LA
CIÈNCIA I LA TECNOLOGIA
SEMBLAVEN TENIR UN
PAPER SECUNDARI EN LA
CULTURA CATALANA.»

M. Rossell i Vila, Rafael Campalans, Pius Font i Quer, Bosch Gimpera, Carles Pi-Sunyer, Eduard Fontserè, Joan Crexells, Pau Vila, Santiago Rubió i Tudurí... L'aparició, cal fixar-la en la reacció catalana davant les mesures repressives encetades amb el cop militar del general Primo de Rivera contra el catalanisme i la Mancomunitat. El primer decret del Directori fou contra el «*separatisme*» i es prohibí l'obra cultural i es clausurà la Mancomunitat. Va produir-se una reacció i la cultura es va considerar un instrument bàsic de redreçament. Nasqueren publicacions com *La Paraula Cristiana*, *Revista de Catalunya*, *Criterion*, etc., perquè la cultura catalana havia de seguir encara que les institucions estatals prohibissin uns títols ideològics o no prestessin cap suport als altres.

Cal reiterar el paper central de Ramon Peypoch, fundador i director de *Ciència*, primera revista científica d'alta divulgació en català. Peypoch fou, també, mig segle després, centre d'interès, arran el llançament de la nova revista homònima que se singularitzava amb un parèntesi: (*Ciència*). En una entrevista afirmava la dificultat del lèxic científic en català per a editar una publicació d'aquesta temàtica. Feia referència al distanciament entre llengua i món oficial científic, com per exemple, en una universitat castellanitzada fins als anys trenta. El tiratge d'aquella primera revista fou molt ajustat, un miler d'exemplars. Hom la distribuïa a les llibreries d'arreu Catalunya, més enllà de Barcelona. La redacció era el mateix domicili del director, els col·laboradors no cobraven i n'hi havia de totes les terres de parla catalana. El dèficit obligà a tancar-la.

La revista publicà articles i també moltes informacions; aspirava a donar al públic lector –que tenia diaris de categoria com *La Publicitat* o *La Veu de Catalunya*– un producte d'interès com podria ser qualsevol publicació similar de Dinamarca o Holanda, posem per cas. *Ciència*, revista catalana de ciència i tecnologia, en el seu «Pòrtic» fundacional del febrer de 1926, feia la següent reflexió: «En poc temps, la bibliografia en llengua catalana s'ha arrelat i s'ha estès d'una manera esperançadora; però és fàcil constatar com, en el conjunt de llibres, revistes i periòdics darrerament apareguts, els de caràcter científic hi són en proporció mínima, quan no en mancança absoluta. [...] El nombre reduït de publicacions d'aquest caràcter sembla, doncs, degut, més que no a una causa bàsica, incorregible, a una manca d'oportunitat i de costum. *Ciència* voldria

**«HI HA HAGUT PREMSA
CIENTÍFICA EN CATALÀ
SEMPRE QUE LA LLIBERTAT
HA ESTAT PRESENT.
QUAN NO N'HI HA HAGUT,
SIMPLEMENT NO HA EXISTIT»**

© Almanach dels Noucentistes

En el marc d'excel·lència de l'obra ben feta noucentista, apareix la revista *Ciència*, que té com a exemple la qualitat de les publicacions culturals del moment, com l'*Almanach dels Noucentistes*.

ésser l'estímul i oferir el mitjà per corregir aquest retard i donar a la bibliografia científica en llengua nostra el lloc i la importància que li pertoca.»

La revista publicarà molts textos interdisciplinaris més que no els de ciència pura, amb un toc actiu vers altres àmbits límit com filosofia o història i amb la tècnica també com a reclam. Aconseguiren èxit de públic i de crítica. Tanmateix els costos, sense complicitats del poder, van impedir la continuïtat. L'exigència de contingut i de presentació era molt alta. Un exemple, el treball d'Ignasi Puig, director de l'Observatori de l'Ebre, sobre aquest centre es va publicar en dues parts, per l'extensió. Només en una, a la segona, en dotze pàgines trobem onze fotografies, cinc gràfics i un esquema, a més de la informació, i molt ben resolt tècnicament i amb alta qualitat gràfica.

■ LA '(CIÈNCIA)' DEL 1980: L'AMARGOR DE L'ÈXIT

El periodisme científic ha estat molt important al llarg del segle xx a la capital d'impremta que és Barcelona.

Així, periodisme nord-americà traduït, com *Investigación y Ciencia*, o bé produït directament des de Barcelona en castellà, com *Muy interesante*, representa l'impacte social d'un gran interès del públic vers aquesta especialització sobre les ciències pures. (*Ciència*) fou una publicació pensada, redactada i distribuïda només per al país. Joan Oró remarcà arran la presentació pública de (*Ciència*) la importància que els científics catalans disposessin d'una plataforma de difusió

La revista apareix del 1980 al 1987 i manté un silenci fins al 1990-1991, quan desapareix. La publicació fou singular i aspirava a altres tribunes: actes com col·loquis, publicacions com sèries de llibres i manifestacions públiques reivindicant una política científica pròpia per a Catalunya. Prestigiosos consells assessors encoratgen els promotors a engegar iniciatives com una col·lecció de llibres amb *L'origen de l'home* de Darwin al capdavant, tota una declaració de principis. Altres obres rellevants: J. Millàs Vallicrosa, amb *Assaig d'història de les idees físiques i matemàtiques a la Catalunya medieval*, i Claude Bernard, amb *Introducció a l'estudi de la medicina experimental*. La iniciativa recollia una proposta d'August Pi Sunyer a la Secció de Ciències feta a l'IEC el 1916 sobre «l'exigència del desenvolupament de Catalunya de disposar d'una col·lecció de clàssics de la ciència». Tres títols, entre altres, reimpressions, noves edicions, amb pròlegs reeixits que miraven enrere i a fora i ho projectaven amb força a l'interior. S'anuncien més títols: A. Einstein, M. Born, L. Pasteur, T. Malthus, H. Poincaré, J. Mendel... que palesen la voluntat d'acostar el món científic a la cultura catalana.

El mensual, dirigit pel biòleg Joan Senent, va ser rebut amb complicitat. L'àlbum de premsa és espectacular. S'aconseguien dos mil subscriptors i alguna ajuda institucional. Suport que degué ser minso davant l'exigència de qualitat de contingut i presentació, atès que desapareix per dificultats financeres. Els mots del seu director en una carta de promoció, enmig de la singladura, manifesten nítidament la situació: «Des de fa tres anys, el nostre país compta amb una publicació mensual de divulgació científica i tècnica. Després de molts esforços i superades les primeres dificultats, la societat catalana disposa d'un instrument per conèixer i debatre els reptes que els avenços científics i tecnològics plantejen al món d'avui [...] (*Ciència*) és, forçosament, una eina per a la normalització lingüística del català, tenint present que sobre la nostra llengua pesen tant l'herèn-

cia d'un idioma amb situació civil irregular com el fet de ser una llengua fora dels circuits internacionals de comunicació, que han establert l'anglès en una situació central.»

Personalment ens va doldre el silenci de (*Ciència*), preludi de la mort, i ho escrivíem a *La Vanguardia*. Ho escriguérem en català quan el malaguanyat Ibáñez Escofet obrí aquestes pàgines a la llengua catalana. Avui aquesta revista i la presència del català a les pàgines d'opinió són història. Dèiem: «Des del núm. 42-43 corresponent a l'octubre-novembre de 1984 la revista catalana (*Ciència*) manté un silenci preocupant pels qui seguïem de prop l'aventura d'una publicació que mantenia un difícil equilibri amb la necessitat de la seva presència i les dificultats del seu manteniment. Publicar en català articles sobre les fibres òptiques, els camins de la nova era espacial, la fusió nuclear... sense deixar el to reivindicatiu d'una ciència compromesa –Delta del Llobregat, la salut del Mediterrani, l'urbanisme– s'ha vist que era un bell somni... (*Ciència*) mantenia un repte amb dues, entre d'altres, revistes a cavall de la divulgació massiva i la investigació divulgativa. Aquestes dues revistes, en castellà, són simples traduccions de dues d'homònimes, una del món anglosaxó i l'altra del món francòfon.» Citàvem el filòsof Norbert Bilbeny, que escrivia que compaginava equilibradament «el particular amb l'universal per gràcia del seu cosmopolitisme nacional». ☺

**«PUBLICAR EN CATALÀ
ARTICLES SENSE DEIXAR
EL TO REIVINDICATIU D'UNA
CIÈNCIA COMPROMESA S'HA
VIST QUE ERA UN BELL
SOMNI»**

BIBLIOGRAFIA

- BADIA MARGARIT, A. M., 1976. «Requisits per a una llengua de cultura». *Avui*, 12 de novembre.
- BILBENY, N., 1983. «Una visita a *Ciència*». In: *Full de cultura de la Hoja del Lunes*, 36 (14-II-1983): 1.
- CORTIÑAS, S., 2009. *Història de la divulgació científica*. Eumo. Vic.
- FAULI, J., 1983. «La *Ciència* dels 80 ja té tres anys». *Serra d'Or*, 288: 36.
- FIGUERES, J. M., 1985. «El silenci de la revista *Ciència*». *La Vanguardia*, 26 de novembre.
- GABANCHO, P., 1980. «Joan Senent: "Catalunya necessita una política científica pròpia"». *El Noticiero Universal*, 19 de novembre.
- GUILLAMET, J., 1989. «*Ciència* i el periodisme científic». *Annals del Periodisme Català*, 15 (juliol-desembre): 41-47.
- MARTÍ CASTELL, J., 2009. «*Ciència*? In English, please?». *Avui*, 4 d'agost.
- SALES F., 1979. «Ramon Peypoch, polític, científic i periodista. Resurge *Ciència*, protesta a la Primera Dictadura». *Tele-eXpres*, 13 de setembre.
- TORRENT, J. i R. TÀSIS, 1966. *Història de la premsa catalana*. 2 vols. Bru-guera. Barcelona.

Josep M. Figueres. Historiador i professor d'Història del Periodisme. Universitat Autònoma de Barcelona.